

NA MAROFU.

Matija Malešič.

(Prekmurski motiv.)

Ko da je hipoma planil iz zemlje, se je pred Drvaričevimi očmi zasmejal beli marof.

Kak ti je vendar marof, beli marof! Stene so perutnice belih golobov, okna so nežno negovan vrt. Solnce se igra po rdeči strehi, Mariškini nageljčki se šopirijo med železnimi križi. Mariškini nageljni duhtijo, duhtijo in izzivajo same mogočne, cvetoče akacije. Akacije cveto. Zveste čuvarice belega marofa so oblekle prelepe obleke; vonj njihovega cvetja plove daleč, daleč preko rdeče strehe, plove z njihovimi sanjami daleč po ravnini. Vse do daljnih vitkih jagred tam daleč ob cesti plove in se razgovarja z njimi o lepoti belega marofa. Okoli in okoli vriska zeleno polje. Kakor na dlani je. Zelena preproga, velika, velika, široka in dolga zelena preproga, da jo komaj pregledaš! Škrjančki se dvigajo z nje, pesmi polne hvaležnosti ji pojejo. Pojejo, pojejo. Tu pojejo, tam pojejo, vsepovsod in ves božji dan pojejo. Preden izpojejo eni svoje hvalnice in posedejo po zeleni preprogi, zlete z nje drugi in zažvrgolijo nove, lepše hvalnice. Čebele šume, škrjančki pojejo, akacije cveto, Mariškini nageljni duhtijo, solnce se igra z rdečico strehe in belino sten in rožami na oknih. Tam nekje na polju, sredi zelene preproge, poje med škrjančki Mariška; tam po poti vozi s svojima belcema tisti... tisti Matjaž iz vasi in poka z bičem; tu na dvorišču kriče po vrsti in vseprek Matjašek, Janezek, Anuška, Tonček; na pragu sedi mati, krpa ali Matjaškove ali Janezkove hlačice in čuva nad štirojico razposajenčkov; tam za hlevom pasefa Štefan in Ludvik kravi in si žvižgata.

Marof, marof, beli marof, kako si lep! Kako krivico si mu delal, Drvarič, da ga nisi nikdar pogledal s takimi očmi ko danes?! Lep si, beli marof, lepši si kakor si bil i kedaj! Lep si! Oko se širi ob razkošni tvoji lepoti — srce, srce pa poka, poka v bolesi nad privlačno tvojo lepoto!

Premoti te lepota belega marofa, Drvarič! Pametne misli ne zamisliš gledaje njegovo razkošnost! Nazaj, nazaj na pot proti gradu! V polje, daleč, daleč proč, kjer ga ne vidiš in pozabiš nanj!

Ali že ga je zapazil Matjašek in stekel proti njemu. In Janezek ga je zapazil in stekel za Matjaškom. In Anuška je stekla za njima. In Tonček je v dolgem krilu kobalil za njimi, padal, vstajal, padal, vstajal in vpil, ker so vpili drugi: »Atek, atek, prinesel...«

»Kaj ste nam prinesli, atek?« Matjašek se je obesil na levi žep suknje in ga preiskaval.

»Kaj ste prinesli meni?« Janezek je preiskaval desni žep suknje.
 »Atek, atek!« Anuška je objela očetova kolena in ga gledala, kar najlepše je znala.

Tonček se še ni dokobalil do njega.

Štefana in Ludvika je opozoril krik, nehala sta žvižgati, privedla sta kravi do ogla hleva in hotela pokazati, kako sta pridna na paši.

Mati je odložila krpanje, vstala s praga in šla za deco.

Mariška pa je pela, pela med škrjančki v zelenem polju.

Tisti Matjaž je na poti zavriskal.

Drvariča je zmedlo. Matjašek in Janezek sta našla žepa prazna in sta bila nejevoljna, Anuška je bila razočarana, ker je ni dvignil v naročje. »Dečica, dečica...« se je iztrgalo očetu iz grla in je zmedlo i deco. Beseda ni bila ne tolažilna, ne ljubezniva, ne očetovska.

Mati je ujela njegov glas, napela je pogled in mu skušala prodreti v dno srca. Otroke je pritegnila k sebi.

Izognil se je pogledu. Še Anuške, svoje male Anuške ni pobožal! Še pogledal je ni! Naglih in preplašenih korakov je odhitel v marof.

V sobi je pohitel pogled po podobah na steni in hotel poklicati spomine. Moj Bog, za vsako bi lahko povedal, kje jo je kupil, ob kateri priliki jo je prinesel domov, iz kakega lesa ji je napravil okvir. In bela javorjeva miza, ki jo je sam stesal! In stojnica ob peči, ki jo je postavil, ko je priletela štoklja in sedla na dimnik! Stojnica, na kateri je sušila žena plenice i za Mariško i za Štefana i za Ludvika i za Matjaška i za Janezka i za Anuško i za Tončka! In zeleni okviri na oknih, ki jih je sam barval! In Mariškine rože na oknih, ki jih bi sam zalival, samo da pokaže Mariški, da ceni njen ponos!

Srce, srce bi počilo, počilo!...

Zgrudil se je na stol. Na dvorišču se je oglasil jok. Gotovo plačejo iz razočaranja, ker jim ni ničesar prinesel iz gradu. Ura tiktaka, tiktaka, tiktaka žalostno in zamoklo. In vsak njen tik in vsak njen tak je ko udarec mrtvaškega zvona...

Ko je žena odprla vrata, je ni čul. Ko mu je položila roko na ramo, se je zdrznil.

»Štefan!«

Molčal je!

»Štefan!«

Molčal je!

»Štefan!« Stresla ga je za ramo.

Zmignil je z ramo ko da hoče stresiti z nje njeno roko in uprl pogled v ogel javorjeve mize.

»Križi božji, Štefan!?... Kaj se je zgodilo?«

Mučna tišina je zavladata v sobi.

Ko je začutil, da ga roka stiska za ramo in trepeče, ko je začutil, kako nestrpno in v mrzličnem strahu prodira njen pogled v njegovo srce, je rekel počasi, tiho in zamolklo: »Z marofa moramo!«

Še mučnejša tišina je navdala sobo. Le ura je tiktakala pesem kakor nagrobno.

»Z marofa? Kako to: Z marofa? ... Kam z marofa?« ... Glas je bil tako plah in negotov, da skoraj ni predramil tišine in je tik-takanje v njej pelo vedno glasneje in vedno žalostneje.

»Kam? Proč! ... Na cesto! ... V beraštvo! ... Pa v štirinajstih dneh!«

Spustila je njegovo ramo, stopila k oglu mize in rekla drhteče: »Pa zakaj bi morali v štirinajstih dneh zapustiti naš marof?«

»Ker sem tat!« Planil je s stola, ker se ni mogel izogniti njenemu pogledu, in zadivjal po sobi. »Tat sem! Tisto pšenico tam doli ob jaggedih sem lansko leto jaz požel in spravil. Niso bili cigani, jaz sem bil! Krompirja manjka vsako leto, ovsā, repe — ne kradejo je cigani! Jaz kradem! Jaz, jaz! Ker kako bi mogel drugače rediti dve svoji kravi in dve telei in pet lastnih prašičev?! Ali iz tega koščka zemlje, ki ga smem zase obdelati?! In otroci, Mariška — oblečena ob nedeljah ko kaka kontesa! Tat sem, prebrisan tat, ki sem redno prišel javit vsako poljsko tatvino, le da sem odvrnil sum od sebe! ... Niso bili cigani, jaz sem bil! Sedaj so mi prišli na sled, sedaj imajo dokaze ...«

»Kdo ti je to rekel?«

»Grajski!«

»Grof sam?«

»Tisti debeluhar na kratkih nogah in z zabuhlim obrazom! Tisti ...«

»Tisti ti je rekel, da moramo z marofa?«

»Tisti, tisti!«

»Da ima tisti toliko moč?! ...«

»Na marof pride Šiftar! ... Šiftar, ki že polnih deset let škili nanj in na nas! O ...« Stisnil je pesti in zažugal proti vratom.

»In kaj pravi na vse to grof?«

»Grof? ... Grof? ... Kaj vem!«

»Ni še vse izgubljeno! Do grofa, do samega grofa moraš! Razložiš mu vse; poveš o svoji poštenosti, o kateri ni nihče dvomil vseh dvajset let; poveš mu o sedmerih otrocih ...«

»Kaj mu nisem že vsega tega povedal?! Vse, vse sem mu povedal! Roke sem sklenil, noge so se mi šibile v kolenih, poklekniiti sem hotel ...«

»Pred grofom?«

»Pred debeluharjem!«

»Kaj tisti debeluhar! H grofu moraš, k samemu grofu!«

»Kaj nisem prosil s povzdignjenimi rokami, naj me pusti h grofu?«

»Debeluharja si prosil?«

»Koga drugega?! Pa ne in ne! Grof nima za take malenkosti ni časa ni volje! Sicer pa ve o vsej stvari in je sam rekel, da tatov ne more trpeti na marofih! Če le hočem do njega, me pusti. Ali ako moram še danes z marofa in mi grajski hlapci izmečejo cunje iz hiše, iztirajo kravi in teleti iz hleva, spustijo prašiče na polje – sam sebi naj pripišem!«

»Grofu bi povedal, kako in kaj...«

»Pot do grofa pelje samo z dovoljenjem debeluharja! Sam je rekel tako! In sam je izprosil od grofa dovoljenje, da me še danes ne vržejo z marofa.«

Mučnejša tišina kakor kdaj poprej je objela sobo, žalostneje je fiktakala ura kakor kdaj poprej. Mož je čutil, da ga spremlja preplašen in obupen ženin pogled, in se ga je izogibal. Ko da leži res na njem krivda, da morajo z marofa, se je izogibal njenega pogleda in begal po sobi. »Šiftarjevo delo, Šiftarjevo delo...« je spregovoril, kadar je skoraj, skoraj ujela njegov pogled. Ko pa je s temnim vzdihom pretrgala tišino, je vzkipelo v njem.

»Lopov ga je hodil ščuvat v grad! Kaj sem siromak vedel, čemu je toliko jezdaril debeluhar tod okoli, čemu se je peš in ob vsakem času plazil okoli marofa?! Šiftar ga je naščuval! Nadziral me je – sedaj ima dokaze! O, da mu nisem...« Divjal je po sobi in stiskal pesti.

»Debeluhar te ni nadziral, ko je jezdaril po polju in stikal okoli marofa!«

»Ni me nadziral?! Kaj pa... kaj pa je iskal tu okoli?! Za noben marof se ni brigal, le za našega! Kdaj je še komu očital tatvino, če so cigani ukradli par krompirjev? Ali je še koga pognal s katerega marofa radi tatvine? In dokaze ima za mojo tatvino! O, dokaze...«

»Ni te nadziral! To vem jaz!«

Ustavil se je in se pol obrnil k njej. Ko je zapazil, da njen pogled več ne prodira, je rekel naglo: »Ti to veš?«

In jo je pogledal.

»Mariško je zalezoval!«

Široko odprtih oči jo je gledal, gledal, gledal. Bila je blede ko bela stena.

»Ma-ri-ško, našo Ma-ri-ško za-le-zo-val...?« Vsaka beseda je bila neenakomerno presekana.

»Da!«

»Našo Mariško zalezoval ta debeluhar?«

Žena je vzdihnila in si s predpasnikom pokrila obraz.

• »Našo Mariško je zalezoval, ti pa mi tega nisi povedala?!« Udaril je z roko po mizi, da je zaškripala.

»Čemu bi ti povedala? Dekle je samo dovolj pametno in ga je odbilo! In... in sam veš, kako se gledata z Matjažem!«

»Vseeno, povedati bi mi morala! Kostì bi mu zdrobil, pa..., pa bi nam ne bilo treba sedaj z marofa...«

Janezek je odprl vrata, pogledal v sobo in pozabil povedati, kar je hotel.

»Kruha, kruha, kruha...« so zagostoleli v veži trije glasovi.

Mati je stopila k vratom in potegnìla Janezka v vežo.

Obstal je na mestu, si otrl pot s čela in klonil glavo. Nepremično je zastrmel v belo javorjevo mizo.

V veži so čebljali otroci. Mati je hotela nekaj reči, pa ji je jok zamoril glas. Otroci so nehali čebljati. Štefan in Ludvik nista več žvižgala. Na marof, beli marof je legla mora. In vendar se je igralo solnce z rdečo streho, z belimi stenami; cvetele so akacije, duhteli so nageljni; peli so škrjančki v zelenem polju... Igralo se bo solnce, poljubljalo marof; cvetele bodo akacije, peli bodo škrjančki v polju — ali četvero mladih grl ne bo vpilo po dvorišču; mati ne bo krpala na pragu in čuvala nad njimi; Štefan in Ludvik ne bosta pasla za hlevi in si žvižgala.

In Mariška, vesela Mariška ne bo pela med škrjančki v polju. Matjaž ne bo vozil po poti, pokal z bičem in vriskal...

Drvarič se je zgrudil na stol in zaril prste v lase. Topo je strmèl v mizo, dokler se niso odprla vrata in ni čutil, da je vstopila žena. Streslo ga je, roke so mu odpovedale, položil jih je na mizo, na nje je naslonil glavo. Dolgo, dolgo se ni ganil.

Žena je sedla k peči. Vzdiha ni bilo iz njenega grla.

V sobi je zavladala grobna tišina. Le ura, ura je tiktakala v tišini vedno glasneje, tiktakala v tišini tako zlokobno, da se je žena enkrat ozrla na njo s pogledom kakor da jo misli pri priči ustaviti, ker je legla žalost ko ob smrti na marof.

Ko je vzdihnila in vstala, se je mož stresel, dvignil glavo in se ozrl na njo. Potegnil si je z roko preko oči ko da dobro ne vidi in hoče pregnati meglo. Rdeče obrobljene oči je imela in taka žalost je sevala z njenega obraza, da je naglo vstal in hotel stopiti k njej. Ali pri prvem koraku se je opotekel, da se je moral prijeti za mizo.

»Mariška!« Zajeceljal ji je tako nežno in ljubeče kakor ji ni rekel ni na sam dan poroke. In je gledal, gledal njeno žalost.

Gledala ga je i ona. Ves zaripel je bil v obraz, oči so izstopile in so bile vse rdeče. Star je bil. V teh trenutkih, ko je slonela njegova glava na mizi in se ni ganil, je ostarel.

»Mariška!« Nežno in ljubeče je ponovil, stopil k njej in jo prijel za roko.

Njene oči so ga gledale brezupno.

»Vidiš, sedmero jih je...« Beseda je zastajala. »Drvarič na marofu kaj velja — Drvarič brez marofa — nič! Berač!«

Tišina.

»Ali naj beračimo?... Ali ne bodo kazali s prstom za nami in se nam posmehovali?... Ali naj štiri najmanjše pošiljamo po vasi?... Ali naj damo Štefana in Ludvika služiti za pastirja?... Ali naj Mariško... Mariško... Misliš, da jo vzame Matjaž, ko ne bo več Drvaričeva z marofa?...«

Začudenje je trepetalo v njenih očeh in nerazumevanje.

»Žena, glej, še ena, ena edina pot bi bila...« Govoril je tako plaho, da ga je začela skoro strahoma gledati. Strah je je bilo, kam misli.

»Bila bi še ena pot... Mislim... mislim...« Prenehal je in jo gledal napeto. Hotel je razbrati, ali ugane, ali sluti, kam misli.

V njenih očeh je bil sam strah in pričakovanje, slutnje ni bilo.

»Ako... ako bi šla Mariška prositi v grad...« Mukoma je iztisnil iz sebe, spustil njeno roko in pogledal skozi okno, da ne vidi vtisa svojih besed.

Trenutek še, da so se napolnile njene oči z največjo grozo, je strmela vanj, starega in v tem trenutku sključenega, potem si je zakrila obraz s predpasnikom in hotela naglo zapustiti sobo.

Ustavil jo je, ji potegnil roke z obraza in ji gledal, gledal, gledal v oči. In njegov pogled se je vil v silni bolesti in je prosil v silnem obupu: »Glej, dom nam je marof! Dom, dom, dom! Skoro dvajset let nam je bil dom!... Ali ne vidiš, ali ne čutiš, da umrem, če moram z marofa?!... Pa če bi umrl, kaj meni?!... Ali vi! Ti, sedmero drugih, ki sva jima dala življenje... Tudi njihova smrt! Še hujše ko smrt! Beračenje! Beračenje in posmeh!... Bolje, da jim nisva dala življenja ko da jih pošljeva beračiti!... Pa iz take višine — z marofa — na beraško palico!... Glej, umrem, umrem, če moram z marofa!... Umrem, žalostneje umrem ko najrazcapanejši cigan...«

Njen pogled pa je bil poln groze: Mariška, Mariška!... Moja Mariška, moja prvorojenka, moj ponos, moje vse...

»Mariška!«

Da more starec, sključen starec izpregovoriti s tako nežnim, tako ljubečim glasom, kakršnega ni iztisnil mlad, močan in zaljubljen, ko jo je vprašal, ali hoče na marof?!

Iztrgala se mu je in odhitela v vežo.

V veži je zajokala tako bridko, da je skočil k vratom in prijel za kljuko. Nekje na dvorišču pa je tedaj zajokalo četvero mladih grl. Pustil je kljuko, koračil k oknu in pogledal na Mariško na polju.

Še vedno je pela.

Koračil je po sobi; stopal je od okna do okna; hitel je iz kota v kot; begal je s pogledom po podobah na steni; strmel je skozi okno na Mariško; poslušal je njeno petje; postajal je sredi sobe in upiral pogled v tla.

In ura je mahoma začela tiktakati drugače. Tiktakala je venomer: Dom — dom, dom — dom; dom — dom. — In podobe po stenah so ga vse prestrašene izpraševale: Pa kam bi nas odnesel? Kam obesil? Na jagnede ob cestah? Na akacije ob potih? Glej, tako smo se udomačile tu! In le tu je naše mesto, nikjer drugod! Za nikamor nismo, le za na marof! — In bela javorjeva miza se je čudila: Le za kam sem, če ne za to mesto, kjer sem? Tu ostanem! V burjo in dež in pod milo nebo ne grem! — In stojnica je bila užaljena: Ta bi bila lepa, da me sežagajo, razsekajo, podkurijo z menoj ogenj ob cesti in se ogrejejo ob meni! Ob meni, ki sem sušila plenice za vseh sedem! — In rožmarin je na oknu odkimaval: Ne grem od tod! Usahnem, če me odnesete s tega okna! Le tu je mesto zame! — In nagerlen, nagerlen, ta se je šele šopiril: Jaz šele ne grem od tod, jaz! Ali bo Mariška še pela, če me ne bo tu na oknu?

In ura in podobe po stenah, miza in stojnica ob peči, rožmarin in nagerlen so ga prosili.

In je šel.

Krenil je mimo žene in je ni pogledal, pogledal ni plahih otročičev, zapazil ni Štefanove in Ludvikove zadrege. Šel je, na polje je šel, k Mariški je šel. Počasi, sklonjene glave, sključen, z rokami na hrbtu je šel. In hodil je ko da ima svinčene noge in korak mu je zastajal ko da hodi po strmi strehi k vrhu.

Ko ga je Mariška zagledala, je zamrla pesem v njenem grlu.

»Kaj delaš?« je vprašal mehko kakor še nikdar nikoli. Pa je videl, da nabira za kuho za svinje, vendar je vprašal.

Niti veliko začudenje ni prepodilo iz njenih oči živih misli na Matjaža in njegov vrisk. Pesem škrjančkov je sijala iz njenih oči in razkošnost zelenega polja je dihala z njenih lic.

Ko jo je oče gledal, gledal z ljubeznijo kakor še nikdar nikoli, ji je planila živa rdečica v lica.

»Radi Matjaža bo kaj...« je zamislila in se bala in ji je bilo nerodno.

Oče pa je naenkrat prenesel pogled na jagnede ob cesti in rekel: »Z marofa moramo!«

»Kam?«

»Na polje, na cesto, ko cigani!«

Pogledala ga je neverjetno.

»V štirinajstih dneh moramo z marofa! Tako so rekli v gradu! Šiftar pride na naše mesto.«

Ni našla besede, da bi jo izrekla na to strašno vest.

»Edino ti nas lahko rešiš!... Vse! Mene, mater, Štefana, Ludvika, Matjaška, Janezka, Anuško, Tončka in sebe samo!... Samo ti!«

Strmela je vanj ko v prikazen. Potem pa se ji je začelo malo svitati. Če bi vzela Matjaža in bi se vsi preselili na njegov dom...

Preden je premislila to novo, to lepo misel do konca, je nadaljeval oče: »Beračiti bomo morali, če nam ne pomagaš!«

»Kako naj pomagam?« je trepetalo vprašanje polno upanja.

»V grad bi šla... Prosila bi za svojo mater, za svoje bratce bi prosila, za svojo malo sestrnico bi prosila... Prosila bi za svojega očeta, ki te ima rad... in... in... ni tat... Rekla bi, da ni tvoj oče tat!... Da so ga le očrnili, bi rekla!... Edini izhod, da ostanemo na marofu, je tvoja prošnja... Tistega gospoda, ki je zadnji čas jezdaril tu okoli, bi prosila za nas, da ostanemo na marofu...«

Mariško je streslo.

»Da zakaj ne bi šli vi prosit, oče?... Bolje in lepše znate govoriti ko jaz!... In... in tistega... tistega debeluharja se tako... tako bojim...« Vsa je drhtela.

»Sem že prosil, pa zastoni! Če tvoja prošnja ne pomaga, smo izgubljeni!... Ti edina nas rešiš!«

Slednji spomin na Matjaža je izginil iz njenih oči in pesem škrjančkov je zamrla v njih. In z lic je pobegnila razkošnost zelenega polja.

»Dete moje prvorojeno, ti edina...« je še iztisnil iz grla in jo božajoče pogledal. Ko pa je videl izraz v njenih očeh, je pogled naglo umaknil, ji obrnil hrbet in vztrepetal.

Počasnih, trudnih korakov, čisto sključen in globoko sklonjene glave je zataval po zeleni preprogi.

Niti Mariška, niti žena, niti Štefan, niti Ludvik, niti Matjašek, niti Janezek, niti Anuška, niti Tonček ni videl, kako sta planili iz rdečih oči dve solzi in padli na mehko zeleno preprogo. In zeleno polje je vztrepetalo, ko sta ga orosili...

Solzi je videl samo Bog! —

Mariško pa so še tisti dan oblekli v najlepšo obleko.

In šla je prosit v grad tistega debeluharja.

In so ostali na marofu.